

Kad dakle predlagači spomenutih izdanja misle na terete, koje bi opet imalo snositi svećenstvo i odazvati se pozivu, da svojim prinosima omoguću ovakav skupi podhvat — ne vjerujem, da bi sada bilo uspjeha, unatoč povremene bezvriednosti novca.

Bit će kod nas potrebno, napose kod mlađega svećenstva — najprije probuditi osjećaj staleške sviesti i dužnosti, da prvenstveno nastoji oko svoga bogoslovskeg znanja i produbljenja vjerskeg života kod puka. Još nismo na mjestima uklonili ni posljedice prošloga svjetskega rata, kad nas je zadesilo ovo novo zlo, koje će i u našim redovima ostaviti vidljivih i osjetljivih loših tragova. To će trebati popravljati i liečiti, brižno i obzirno, ali sviestno i energično. Da li bi dakle sada bio odziv svećenstva toliki, da bi omogućio izvedbu predloga dekana g. Kristovića — veliko je pitanje.

O ostvarenju priedloga međumurskeg dekanata moglo bi se uspješno govoriti samo onda, kad bi katolički Episkopat za poviest katoličke crkve u Hrvatskoj, a zagrebački Ordinarijat za poviest zagrebačke nadbiskupije osigurao potrebna novčana sredstva. Ta se sredstva danas penju na visoko, pogotovo ako se osim izdanja poviesti imaju na umu i izdanja poviestnih izvora, geografskih i umjetničkih spomenika i dr.¹

JEDAN NOVI VJERONAČNI UČBENIK

Neke napomene uz knjigu »Temelji katoličke religije i poviest katoličke Crkve.«²

Dr G. Juro Gračanin.

Vjeronaučni učbenici bili su oduviek presudni po čitave generacije đaka. Oni su, uz vjeroučitelja, odlučivali o religioznoj formaciji tisuća. Oni su, uz znanje, davali i konačni oblik religioznog naziranja buduće inteligencije. Pojava je stoga novog vjeronaučnog priručnika uvijek događaj, koji zaslužuje posebnu pažnju. Ovaj novi posebice. Jer on sačinjava polaznu točku predavanja vjeronauka u višim razredima prema novoj vjeronaučnoj osnovi.

Knjiga obasije dva diela: Temelji katoličke religije, kome je kako je rečeno u predgovoru »središte i jezgra« nauka o Crkvi, a poglavlja o religiji uobče i o kršćanstvu« imadu tek zadatak da »logički pripreme shvaćanje nauke o Crkvi«; dok »Poviest Katoličke Crkve« I. (do 683.) ide za tim, da pruži »najvažnije podatke o božanskom podrijetlu Crkve i njezinom uređenju. U »duhu suvremenih pogleda religiozne pedagogike« knjiga sadržava »manje stručnog bogoslovskeg gradiva, ali zato obilatije prikazuje odgojne vrednote vjerskih istina, osobito njihovu životnu važnost.« Ona želi »u prvom redu odgojiti sviestne katolike, koji će biti ponosni na svoju vjeru i pripadnost Katoličkoj Crkvi« (Predgovor).

Stajalište izraženo posljednim ovim redcima stvarno je dominantna nota čitave knjige i to, kao uporno provedeni novum treba

¹ Zagrebački prvostolni Kaptol namjerava ovom zgodom izdati prigodnu spomenicu.

² Napisali Dr Ivan Blažević, kanonik senjskeg stolnoga kaptola. Josip Buturac metropolitanski knjižničar i arhivista. Zagreb, 1942., strana 180 + IV. Ciena Kn 45.—.

od srca pozdraviti. Bez ikakvih uvreda za sve dosadanje sastavljače naših srednjoškolskih vjeronaučnih učbenika, mora se reći, da su oni bili pisani odveć hladno, bez dovoljnog obzira na životno značenje i toplinu religije. Imitirajući jednostavno neka teološka djela oni su davali nauku, ne brinući se puno da mladeži pokažu presudno značenje religije za realni život. Ovaj novi srednjoškolski priručnik pokročio je, naprotiv, smiono u pravcu isticanja životne vrijednosti religije. Dakako, da je time zašao i u jednu neizbježivu teškoću: pitanje usklađenja nauke i života. Teškoću tim veću, što se dosad obćenito malo u tom pravcu radilo. Teškoću ozbiljnu, jer se za volju jedne stvarnosti — života —, ne može i ne smije mimoilaziti druga — nauka i njezini zahtjevi.

TEMELJI KATOLIČKE RELIGIJE

Prva a i najkrupnija teškoća, koja je u ovom pogledu izbila, bilo je sigurno pitanje samoga naslova prvoga diela knjige, a možda i čitave knjige kao cjeline. Iako se u predgovoru veli, da je »središte i jezgra knjige nauka o Crkvi«, nije jasno zašto je knjiga, odnosno taj njezin dio nazvan »Temeljima katoličke religije«. Po svom predmetu »temelji katoličke religije« obuhvaćaju prije svega izpitivanje razumske vjerodostojnosti objavljene religije, svega naime što tu religiju može učiniti prihvatljivom. To su dakle ponajprije kriteriji, koji o tom odlučuju (teoretski dio), a zatim izpitivanje — u svjetlu tih kriterija — konkretno predloženog gradiva (historički dio), s eventualnim posebnim osvrtom na razne religije, koje za se tvrde, da su objavljene. Ovaj naučni zahtjev ne može ne biti i intelektualni, psihološko-pedagoški zahtjev, jer je pri fundiranju religioznog uvjerenja kapitalna stvar, da se temelji religije razumski sasvim utvrde. Kaže naime Toma — a to je polazna točka svega —: (homo) »non crederet nisi videret ea« (quae ad religionem pertinent) »esse credenda« (II a II ae, q. I. a 2. ad 2.). To je zahtjev zasnovan i na samim zakonima ljudskoga duha, pa se svakako i pri školskom utvrđivanju temelja religije mora uvažiti. U predgovoru se međutim ove knjige veli, da su poglavlja o religiji uobće i kršćanstvu (dakle zapravo dva glavna diela »temelja katoličke religije«, (teoretski i historički) tek logička priprema za shvaćanje nauke o Crkvi. Ne ulazeći u pitanje, da li je takva formulacija odnošaja između tih dielova i onih o Crkvi naučno opravdana, — sigurno je, da se knjiga, kojoj je nauka o Crkvi »središte i jezgra« — a trebalo bi dodati i glavni sadržaj, — ne može nazvati »Temeljima katoličke religije«. Traktat o Crkvi spada — ali samo djelomično: (pars de institutione Ecclesiae) u nauku o temeljima katoličke religije, (po nekoj naučno neopravdanoj praksi stavljaju autori u nj i de constitutione Ecclesiae), ali ni u kome slučaju ne može se knjiga kome je takav traktat glavni nazivati »Temeljima katoličke religije«. (Osim, dakako, da rječ »temelji« uzmemo u nekoliko antonomatičnom smislu). Ona se može nazvati »Temelji vjere u Crkvu« ili kako slično, ali ne Temelji katoličke religije.

UVOD: POJAM RELIGIJE: U ovom uvodnom poglavlju pisac polazi od poznatog gradiva, ustanovljujući već s prvom rečenicom »da su Izraelci priznavali jednog Boga«, a zatim govori o spoznaji

Boga, s kojom spoznajom se »odmah javila svijest ovisnosti od (?) Boga i osjećaj podložnosti«? Ne bi li i logički i psihološki prikladnije, a i naučno točnije bilo govoriti o spoznaji, zatim o svijesti ovisnosti i tek konačno — kao posljedici — o priznavanju Boga? Takva zamisao omogućila bi, držim, da se čitavo ovo poglavlje kud i kamo i sistematski i didaktički bolje obradi. U izlaganje o spoznaji i svijesti ovisnosti unišili bi svi elementi što ih sretamo u čovječanstvu od početka, zatim kod Izraelaca, te ostalih naroda i konačno u kršćanstvu. Iz tog bi se onda izdvojili bitni elementi i to bi, bez nametljivosti i skokova, omogućilo fiksiranje glavnih značajki religije u objektivnom i subjektivnom smislu. Obzirom pak na činjenicu, da će se o postanku religije poslije (u § 2. Prvog diela »Na putovima k Bogu«) razpravljati, posve je suvišno anticipirati načelnu diskusiju o odnošaju naravne i nadnaravne religije. (I to još zbijeno, tako, da onaj »Zato« — se naravna i nadnaravna religija ne izključuju nego podpunjuju — (str. 9., završetak sitnog tiska) dolazi posve nelogički. Jednako je uslied te zbijenosti posve sumarno, a djelomično i netočno rečeno zašto je potrebna nadnaravna objava (da je za razumnog čovjeka »dostojnije« da ga poučava neizmjerena mudrost Božja. O dostojnosti se ovdje uobće ne radi). Usput još jedna sitna napomena: zašto na str. 8 pisati božanstvo s malim b, a na str. 11. Božanstvo, kad se u oba slučaju radi o pravom Božanstvu?

PRVI ODSJEK: PRIRODNA SPOZNAJA BOGA. — Prvi dio: Na putovima k Bogu. Izlaganje prvog odsjeka u ovom dielu započinje s donošenjem nauke Crkve o mogućnosti i spoznaji Boga — naravnim svjetlom ljudskog uma. Ima ovo izticanje sigurne nauke s didaktičkog stajališta svoje dobre strane, iako bi kao završetak čitavog odsjeka još snažnije djelovalo. — Na str. 13. kaže se: »Obće vjerovanje u Boga nije a) posljedica prevare i samobmane sjetila, kao na pr. kod mišljenja, da se sunce okreće oko zemlje, jer je Bog duh i nevidljivo biće.« Ne ulazeći u diskusiju koliko ovako izložen argument ima u sebi vrijednosti, mora se reći, da u svojoj formi potiče svakog imalo kritički raspoložena đaka, da argumentira contra i to a fortiori: Kad se čovjek u onome, što vidi mogao prevariti, kako se ne bi u onome što ne vidi! — Pod b) se veli, da to vjerovanje nije »poteklo iz naklonosti ljudskog srca, jer pomisao na strogog suca Boga ne godi ljudskom srcu.« A malo niže: »Ne preostaje drugo nego da protumačimo činjenicu... (religije)... prirodnom potrebom i težnjom naše razumske naravi. (Nije dovoljno naglašena diferencija između naklonosti, potrebe i težnje, pa stvar izgleda kontradiktorna). Labava je argumentacija i pod c) »strah ne stvara vjere u Boga, jer bi čovjek na taj način sam sebe sviestno zavaravao tražeći zaštitu kod onoga, koga uobće nema.« Protivnici upravo uče, da vjerujući čovjek sam sebe zavarava pa se time samim ne može nastupiti kao dokazom, tim više, što je činjenica, da je strah uzrok mnogim krivim predočbama i vjerovanjima itd. No ovaj bi argument poprimio sasvim drugo značenje i moć, kad bi ono, što je kao uzput dodano: »Uostalom ne može čitavi ljudski rod sebe zavaravati« bilo uzeto kao središte dokazivanja. — Rečenice koje sliede (petit): »Tko ovu težnju za Bogom ne izobrazuje, gubi pomalo i samu vjeru, a time otvara širom vrata svakovrstnom praznovjerju. Bez neke religije čovjek ne može biti.« Takve kakve su,

bez ikakvih ograničenja te rečenice sugeriraju ideju: praznovjerje = religija.

§ 3 nosi naslov: Tragovi Božji u prirodi, a § 4 Svjedočanstvo vidljivoga svieta. Zašto su dva tako srodna naslova stavljena jedan pokraj drugog? To implicite nameće misao ili da tragovi Božji u prirodi nisu vidljivi, ili da svjedočanstva vidljivoga svieta ne obuhvaćaju prirode, što je i jedno i drugo jednako bezsmisleno. I ako jedna srednjoškolska knjiga ne mora do u pojedinosti sliediti pravila logičke divizije, ipak bi korisno bilo da o njima bar donekle vodi računa. Stvarno se pod ova dva naslova kriju teleološki i kosmološki dokazi pa ne bi nikakve teškoće pravilo to adekvatnije u naslovu izraziti.

Za đaka, koji pozna klasične jezike čudno će zvučiti one prve rečenice § 3. (14): »U svietu (svemiru) vlada stalan, divan red, obćeniti sklad i zakonska svrhovitost. Zato sviet nije kaos nego kosmos.« Šta ovdje radi taj »zato«, kad druga rečenica kaže isto što i prva, samo stranim riečima?

Nakon inače dobra materiala u § 3. i nešto mršavijega u § 4. pravi zbrku unosi zaključni paragraf ovog odsjeka, § 5. (17.). Po naravi stvari i po logičkom sliedu izgledalo bi, da će se tu u zaključnom poglavlju konačno utvrditi početno izložena zasada, da se naime Boga zastalno može upoznati naravnim svjetlom razuma. No protivno tome nailazimo na nešto sasvim drugoga. Pod naslovom »Zapreke spoznaje Boga« dolazi odmah pitanje »Zašto ima ljudi, koji ne vjeruju u osobnoga Boga« kao da bi spoznaja i vjera bili posve identični. U tom smislu se odmah počinje insistirati i na tom, kako vjeru u Boga izrađuje osim ljudskog uma, volja i milost. Pridodaje se još i tvrdnja, da »ni najproniciaviji um ne spoznaje nužno i neposredno Boga i istine, koje je Bog čovjeku objavio, ...« Govoriti o tome pod naslovom spoznaje ne znači ništa drugo nego sugerirati đaku misao, da je spoznaja Boga tek relativne vrijednosti te da je tek volja odnosno milost može sigurnom učiniti.

Bez obzira na to, što je ovo filozofski posve krivo, ovakav način argumentacije ruši sve napore predašnjih paragrafa. Kako je do tog moglo doći? Samo tako, što su pomiešana dva bitno distinktna područja: područje naravne spoznaje Boga i nadnaravnog vjerovanja u Boga. Mogućnost spoznaje trebalo je braniti kao jedan granitni blok, a — ako se već tu htjelo — pokazati na uzroke nevjerovanja kao nešto zasebna, što u spoznaju kao takvu ne dira.

Primjer ovog zbijanja raznolikih stvari nalazi se i na str. 18., 3 (petitom složeno). Tu je zgurano nekoliko misaono posve različitih rečenica, te nema toga srednjoškolca, koji bi mogao shvatiti u kakvoj su one vezi.

Slično je tako s rečenicom (18):

»Činjenica, da ima ljudi, koji su vjeru izgubili, upozorava nas, da sam ljudski razum nije sposoban, da bez poteškoća upozna sve, što o Bogu možemo znati.« Ta rečenica uključuje najmanje (ove misli: 1. Vjera se gubi na putu razumskog istraživanja (što je netočno); 2. Oni, koji gube vjeru gube je (poglavito ili jedino) zbog toga, što su htjeli samim razumom upoznati sve, što se o Bogu može znati, (a to je pretjerano, jer se vjera ponajviše gubi s kojekakvih nerazumskih razloga kako pisac izpravno sam, na drugom mjestu primjećuje).

DRUGI ODSJEK: SPOZNAJA BOGA PUTEM OBJAVE. Obrazlaganje potrebe religije (str. 18.) započinje ovako: »Naravna religija nije bila čovjeku dostatna, jer je prirodna spoznaja Boga nedovoljna zato, što je ljudski um slab i omeđen.« Čovjek ne može a da se ne upita kakav je ovo način pisanja? Kad bi ono, što slijedi bilo bolje, čovjek bi pomislio, da se radi o slučajno krivoj stilizaciji, ali sve tu izgleda jednostavno nabacano (u pet redaka razmaka opetuje se sasvim ista misao o krivom shvatanju Božanstva). Zar se ovu stvar ne bi moglo kratko i jasno obrazložiti odgovorivši: 1) da čovjek upozna neke naravne istine o Bogu, duši itd., objava uobće nije potrebna; 2) da upozna sve naravne istine objava je moralno potrebna (sad reci i zašto!); 3) da upozna nadnaravne istine objava je striktno potrebna? — Nije jasno zašto točka 3. Kome se Bog objavio? (20) spada pod § 6., kad odmah zatim dolazi u § 7. Poviest objave. U ovoj Poviesti objave, kad je već stvar spomenuta, trebalo je, makar sumarno, iztaknuti šta kaže predaja starih naroda o objavi Božjoj. § 8. »Znaci objave«, u svom uvodnom dielu (22, 23) pružaju kriterije naravne, ali ne i nadnaravne religije. — § 9. Značenje religije logički bi moglo doći i gdje drugdje. — Podnaslovu c) Vjera je najsilnija moć u duševnom i kulturnom životu naroda ne odgovara sadržaj, jer se tu govori izključivo o hrvatskom narodu.

TREĆI ODSJEK: KRŠĆANSKA RELIGIJA u cjelini je daleko bolji od predašnja dva, ma da i tu nailazimo na nedostatke. Na str. 29. (novi odsjek!): »Knjige Novog Zavjeta (ja podvukao) pisane su grč. jezikom, osim evanđelja sv. Mateja, koje je pisano aramejski... Latinski je prievod pripremio za zapadnu Crkvu sv. Jeronim i zove se Vulgata...« svaki će đak iz ovoga teksta zaključiti, da Vulgata obuhvaća samo Novi Zavjet, jer odsjek počinje s riečima o njemu, a kasnije se u tom istom odsjeku (a i kasnije) uobće ne spominje, da je u Vulgati čitavo Sv. Pismo. — Nezgodno je stilizirana rečenica (str. 32): (Krist), »ne trpi sporazuma između službe Bogu i službe svijetu« (nigdje nije ni natuknuto, da se rieč »sviet« uzima u specialnom značenju. — Na str. 36. stilski loše: »Judi je prorekao, da će ga izdati, a Petar zatajiti« (trebalo bi: a Petru, da će ga zatajiti, inače izgleda da je oboje rečeno Judi). — Na str. 38. veli se: »Kroz neko se vrieme čini, da Kristova stvar trpi progonstva...« Zar se samo čini? Zar Crkva nije stvarno progonsjena? U § 13. »Kršćanstvo i druge religije« šteta je, da nije iztaknuta ni relativna brojčana nadmoć kršćanstva (to se tek kasnije, na str 68., gdje je govor o Misijskom radu, bez posebnog izricanja spominje). Nije pak jasno kakvo značenje s apologetskog stajališta ima (str. 39.) naglašavanje činjenice, da brahmanizam »una t o č trajnih napadaja sa strane islama i budizma broji« »nešto preko 200 milijuna duša«. S istoga stajališta nije jasna ni tvrdnja (str. 40.), koja se odnosi na islam: »Svoju raširenost zahvaljuje islam najprije svojoj duhovnoj nadmoći nad iztočno-azijskim religijama«. To je tim nejasnije, što je s jedne strane poviestna činjenica, da islam svoju razširenost duguje ponajprije vojničkoj spretnosti svojih širitelja i koječem drugom (»La cupidité jouait aussi son rôle; il s'agissait moins de convertir le monde que de l'assujétir«. »La rapidité des conversions, très différentes de celles du christianisme, s'explique surtout par la décadence et l'ignorance religieuse des populations

hérétiques... et par la vieille haine des peuples soumis...» «Puis le droit musulman, qui interdisait sous peine de mort le passage de l'Islame à une autre religion, et permettait aux croyants d'épouser des chrétiennes, mais non aux chrétiens d'épouser des mahométones, faisait que l'Islam gagnait toujours sans rien perdre, les enfants devant suivre le culte de leurs pères. Enfin l'arrivisme de beaucoup de chrétiens...» Brillant-Nédoncelle, Apologétique, Paris 1937., pp. 875., 876.); druge strane među iztočno-azijskim religijama imade takvih, koje islam brojem gotovo dosežu (n. pr. hinduizam) i koji ga dapače premašuju (konfucionizam). — Sasma je, čini mi se, nova i autoru vlastita tvrdnja (str. 41.), da »pakao ne postoji za muhamedance.«

Drugi dio: Krist živi u crkvi. Abstrahirajući od činjenice da ovaj dio ne spada čitav u »Nauku« o temeljima kat. religije« on je inače ponajbolje obrađeni dio čitavog diela o »Temeljima katoličke religije«. Izuzev tiskarskih pogrešaka (48): treba: idealisti (mj. ideilisti); božje pravo (mj. pravno); (59): shizmatik (mj. shimatik); (84.): apostola (mj. postola), spomenut nam je ipak sliedeće: Prejednostavna je teološki tvrdnja (70.): »U svim nekataličkim crkvama nema junačke svetosti i utvrđene čudesima.« Nezgoda je nedosljednost u terminologiji na str. 77. u naslovu se veli: Nepogrješivost apostola Petra i njegovih nasljednika, malo niže u podnaslovu i (78) u naslovu neprevarljivost. Prejednostavna je i nezgodna tvrdnja (78), da papa »nije neprevarljiv, kada raspreda o vjerskim i čudorednim pitanjima (na pr. u enciklikama — pismo za čitavu Crkvu)...« (ta se ista misao niže ponavlja). Tonzura se na str. 89. zove »ostrizak«, a napried negdje »podstrig«. — Tvrdnja (107.) »Kada god (Aristotel) misli na božanstvo, onda mu lebdi pred očima bog kao najsavršenija misao« čudna je bar iza tolikih radova o tom problemu. (»Da je Aristotel poznavao pravoga Boga, o tom nema nikakve sumnje. Dapače Zeller označuje njegovu nauku o Bogu kao »prvi znanstveni teizam«. ... Ne pozivajući se na pripovjesti ili svjedočanstva Aristotel dokazuje na čisto znanstven, filozofski način, na temelju svoje filozofije, da ima Bog, da može biti samo jedan, i da ima svojstva, koja pripadaju pravome Bogu, i da je upravitelj i otac čitavoga svijeta.« Šanc, Povijest filozofije I. dio, Zagreb 1942. v. dalje p. 158, 159; Usp. od istog Stvoritelj svijeta, Sarajevo 1935. 23.—35). — Napomene o osobi i naravi (111: »Osoba nosi nosi narav; narav je skup svega, po čemu je nešto ono što jest«) odveć su sumarne i za srednjoškolca teško shvatljive. Šteta je, da rođenje Sina od Otca (na ist. str.) nije objašnjeno onom glasovitom psihološkom poredbom (misao ljudska, misao Božja). U Tomin tekst: »Tko nastoji razumom dokazati i shvatiti trojstvo osoba u Bogu, taj umanjuje vjeru« uveden je jedan novi elemenat, koji nije u originalu i koji je kriv. Toma veli (I a, 9. 32. a. 1.): »Qui autem probare nititur Trinitatem personarum naturalium ratione, fidei dupliciter derogat. Dok Toma ne da dokazivati razumom presv. Trojstva, što je posve razumljivo, pisac svojim umetkom »shvatiti« kao da zabranjuje i nastojanje oko shvaćanja, na čemu upravo rade svi traktati de Trinitate. Grčka riječ doksologija (114) nije đacima protumačena ni tu ni prije, kako to pisac inače kod drugih stranih riječi čini.

Preporučena literatura za daljnju religijsku izobrazbu je dobra, ma da će pogđjekoje od navedenih djela ne samo za petoškolca nego i svršeno srednjoškolca biti pretežno.

POVIEST KATOLIČKE CRKVE I.

Uvodne misli (119) o naravi poviesti (Katoličke Crkve): »što se u Crkvi ljudsko, to ima svoju poviest. Što je božansko, to pripada samo toliko poviesti, koliko su se ljudi u prošlosti različito vladali prema božanskom elementu u Crkvi« su krive. One su odjek jednog naturalističkog poimanja poviesti katoličke Crkve. Po ovom shvaćanju izravna intervencija Božja, kako je na pr. opisana na str. 25., 126., 127. ne bi spadala u poviest katoličke Crkve. Čudesa također ne. A ipak one spadaju u poviest i to bez obzira na to kako su ljudi na to reagirali. Srećom da se ovakovo postavljenu shvaćanju protive stvaran sadržaj knjige, a neizravno i definicija, koju pisac odmah zatim daje. — S početka se stalno insistira na prilikama koje su pogodovale širenju kršćanstva — dakle naravnim faktorima — dok se nijednom rieči ne spominju teškoće na koje je kršćanstvo nailazilo (osim neizravnih napomena na str. 132., 133.). Obradba tako od str. 121. pa do str. 134. daje dojam jednog naravnog razvitka stvari. Bilo bi dakako krivo zaključiti iz tog, da pisac namjerno stvari tako prikazuje, te da poglavlje o progonstvima stavlja tek kasnije (str. 14 i sl.), nakon što je govorio i o uređenju i unutarnjem životu, (kako da se to uređenje i taj život nijesu u mnogom pogledu bili uvjetovani progonstvima). Želim samo naglasiti, da je prava perspektiva prikazanja događaja tražila, da se simultano s povoljnim momentom istaknu i nepovoljne okolnosti, pa bi tako poglavlje o progonstvima našlo i svoj logički priključak. — Važno bi bilo naglasiti, da su boravak Petrov u Rimu potvrdile i najnovija izkapanja, jer su ti podatci najjače djelovali u suvremenom svijetu. Prvenstvo se rimskog biskupa (136) dokazuje i prije 2. stbljeća, koncem 1. (poslanica pape sv. Klementa crkvi u Korintu, kapitalan dokumenat!) — Nesmotrena je rečenica — u srednoškolskom učbeniku — o postanku i razvitku kršćanskog bogoštovlja — gdje se veli, da su na nj »utjecali najprije samo židovski običaji, a kasnije i poganski«. (Protivnici i nastoje omalovažiti kršćanske liturgijske tajne tvrdeći da je ono jednostavno posudilo svoje elemente od poganstva). — Poganski protukršćanski pisac Celso postao je u knjizi (145) Cezlo (i to dva put!), da poslije (147) poslana Celzo. Nezgodno je reći (145): »Prigovori neoplatonista (proti kršćanstva) nemaju osobite dokazne snage«, jer to uključuje misao, da neke snage imaju, t. j. da ima donekle snažnih prigovora proti kršćanstvu. — Za Tertuliana se ne zna kad je umro, ali sigurno oko 220 nije, jer još posljednje njegovo djelo je iz 222., trag mu se zameo oko 226., a sv. Jeronim tvrdi, da je dosegao visoku starost, tako da bi živio do 240.—250.

Galerije je ležao teško bolestan valjda u Nikomediji, a ne Nikodemiji, koje nema (149). Pretjerana je tvrdnja (150.): Kako je na početku 4. stoljeća bilo proganjano kršćanstvo, tako je odprilike na koncu toga stoljeća proganjano poganstvo (tko su ti veliki prgonitelji poganstva i koja su to markantna progonstva?). — Ono, što se kršćanskom preporodnom djelovanju (174.) naziva kršćanskim individualizmom mnogo bi bolje zbog točnosti stvari bilo nazvati kršćanskim personalizmom (bitna distinkcija između individua i persone!) a i zbog tog što rieč individualizam uključuje u sebi i jednu pejorativnu notu.

Vremenski pregled liepo završuje ovaj dio.

KONAČNI OSVRT NA ČITAVU KNJIGU

Uzprkos brojnim napomenama i nedostacima, na koje je ovaj prikaz upozorio, knjiga Blažević-Buturac imade svoju vrijednost. Mnoge sasvim dobre stvari nisu posebno napominjane, što bi se u još opsežnijem prikazu moglo učiniti. Posebno još jednom treba naglasiti, da je ono isticanje životne vrijednosti religije i potrebe, da je dak zavoli, da se oduševljava za nju, vrlo važan doprinos čitave knjige. Upravo iz te note struji neko vedro gledanje na kršćanstvo, te kod đaka može uroditi samo najboljim plodom. Dakako uz uvjet, da se u sliedećem izdanju štošta izmieni, preradi, dotjera i usavrši. A to će, vjerujemo, i biti.

U SPOMEN † O. URBANA TALIJE

Dr. P. T. Harapin

O. Urban Talijski, franjevac dalmatinske provincije sv. Jeronima preselio se dne 22. studenoga ove burne godine u Dubrovniku mirno u vječnu i bolju domaju. Njegovo je ime dobro poznato širom ciele Hrvatske, a kako je bio član Bogoslovske Hrvatske Akademije i suradnik našeg lista, opravdano je, da se prigodom njegove smrti i naš list sjeti njegovog djelovanja i njegovih zasluga.

O. Urban rodio se na Lopudu kod Dubrovnika 17. studenoga 1859. Kako je bio pobožan mladić, zaželio je, da se posve posveti Bogu i tako je stupio u franjevački Red 4. listopada 1875. u tadašnjoj dubrovačkoj provinciji. G. 1882. postao je svećenikom. Kako su poglavari u njemu opazili ne samo bistru glavu, nego i njegovu težnju za znanjem, poslali su ga na više nauke u Innsbruck. Iza toga je u Rimu položio izpite za generalnog lektora iz filozofije i teologije, a zatim se vratio u Dubrovnik, gdje je na franjevačkom učilištu vršio gotovo neprekidno profesorsku službu u poučavanju filozofije i teologije, a bio je više godina i nadzornik studija u svojoj provinciji. Videći njegove sposobnosti, izabraše ga braća god. 1890.—93. za provinciala. G. 1899. došlo je do sjedinjenja dubrovačke provincije s provincijom sv. Jeronima i u toj je novoj provinciji ušao u upravu provincije kao definator, a kasnije je postao i kustodom, a od g. 1920.—23. i njezinim provincialom. No od početka svog redovničkog života pa do svoje smrti nije bio premještan iz svog omiljelog Dubrovnika. Tu si je stekao veliki ugled i poštovanje ne samo kao učena glava, vanredni propovjednik i predavač, nego i kao primjer redovničkog života i upravitelj duša u njihovim duhovnim potrebama.

Uz svoje redovničke dužnosti prionuo je o. Talijski svom dušom uz nauku i pero. Neumorno je radio u znamenitoj dubrovačkoj franjevačkoj biblioteci, obogaćivao je znanstvenim djelima i sređivao tako, da je mogla poslužiti domaćim i stranim učenjacima u njihovom znanstvenom radu. Uz to je u svako slobodno vrijeme imao u ruci pero, kojim je radio za javnost sve do konca života. Budno je pratio sve doživljaje i razvitak u domaćem i stranom svijetu i gdje-god je smatrao da je potrebno progovoriti koju riječ, on se dao smjesta na posao. Tako je napisao ogromni broj članaka i člancića po najrazličitijim domaćim i stranim listovima, osobito teološkog